

בבא בתרא ס"ג

הגמרא ממשיכה לדון בחילוקי הלכות בפירושים של לשונות שנאמרו בקניין. שכיב מרע או מחלק נכסיו על פיו, שאמר 'פלוגי יחלוק בנכסי', הדין פשוט שמקבל את מחציתם. אלא שיש להסתפק כשאמר 'תנו חלק לפלוגי בנכסי' יש ספק האם הוא לשון חלוקה ויקח מחצה הנכסים, או שאמר שיקח חלק הראוי ליתן¹³.

והאומר תנו חלק לפלוגי בנכסי אמר רבינא בר קיסי, יש להביא ראיה ממה ששנינו בברייתא, האומר תנו חלק לפלוגי בבור, סומכוס אומר אין פחות מרביע, שלשיטתו בספק ממון חולקים, ומסתפקים שמא נתן לו משהו או חצי ולכן מקבל רבע¹⁴ ¹⁵. ואם הוסיף ואמר חלק לפלוגי בבור לחבית, אין פחות משמינית, ששיעור חבית הוא חצי בור ויש ספק אם התכוון לרבע או למשהו ולכן מקבל שמינית. ואם הוסיף 'לקדירה' כלומר לתקן מאכלו, אין פחות מרבע השיעור הראוי לקדירה. ואם הוסיף 'לטפוח', כלי קטן לשתות בו לבני אדם אין פחות משהו עשר. ומכאן יש ראיה שכשאמר תנו חלק לפלוגי בנכסי יטול רבע הנכסים, מפני שיש ספק שמא אמר שיתנו לו מחצה הנכסים, או שמא אמר שיתנו לו שוה פרוטה מהנכסים, וממון המוטל בספק חולקים¹⁶.

בן לוי שמכר שדה לישראל ע"מ שמעשר שלו מעשר שדו לי ולבנייתו לבניו ומביאה הגמרא את מה ששנינו, בן לוי¹⁷ שמכר שדה לישראל ואמר לו על מנת שמעשר ראשון שלי, מעשר ראשון שלו¹⁸ ¹⁹. ואם אמר לי ולבני ומת, יתן לבניו. אבל אם

13 והדבר תלוי בדעת בית דין לשער בכמה הוא חלק ראוי ליתן. ואע"ג ששנינו בתוספתא האומר תנו חלק לפלוגי בנכסי יירש עם הבנים אפשר לומר שכאן מדובר שאין לו בנים, ואע"ג שיש לו יורשים לא נתן דעתו ליורשים אחרים ואמר חלק הראוי ליתן, או שאמר חצי הנכסים. או שמדובר כשאמר תנו חלק לפלוגי בני בנכסי והשאר נתונים לפלוגי. או שלא שמעו ברייתא זו, שאם היה שומעים אותה היו מביאים אותה בבית המדרש. ואפשר לומר שהיא כחכמים שתולקים על סומכוס. או שאינם סוברים אותה משום סומכוס חולק על כך וקיימא לן כסומכוס שאמר ממון המוטל בספק חולקין, שהתנא סתם כמותו בפרק שור שנגח את הפרה. רשב"ם.

14 משום שאילו היה לנו ספק אם נתן לו מחצה או לא כלום היה נוטל מחצית של החצי, רביע הבור משום ממון המוטל בספק חולקין. שהרי גם המחצית מוטלת בספק. וכ"ש שאם יש ספק אם נתן מחצית הבור או רביעית הלוג שלא יטול פחות מרביע. ור"ח פירש כסומכוס לטעמו והיו בקיאים בשיעורים הללו כמה צריך לכל אחד לחבית לקדירה לטפוח, סומכוס מחייב לתת מחצית מהם משום ממון המוטל בספק חולקין. רשב"ם.

15 והמתנה כל שהוא היא שנותן רביעית הלוג או יותר, אבל הגמרא אינה חוששת להזכיר את זה. רבינו שמואל פסק בסוגיה של כל דאלים גבר שהלכה כסומכוס, ונראה שאין הלכה כסומכוס כמו שפירשתי בחזקת הבתים (לעיל דף לה. ד"ה ומאי). תוס'.

16 ויש מפרשים את כל השיעורים האלו לפי אומד הדעת. אין פחות מרביע שסתם נותן דעתו לרביע, אין פחות משמונה שכן הוא השיעור למלוי חבית להשקאת בהמות וכן כולם ולא נהירא לי. רשב"ם.

17 נקטו בן לוי משום שהדרך הוא שהמוכר שדות לישראל מתנה כך משום שאינו מוזיל משום תנאי זה. שזה נהנה וזה אינו חסר, שבלאו הכי הלוקח היה נותן את המעשר או לו או לאחר, שאין לו בו אלא טובת הנאה. והוא הדין לישראל שמוכר שדו לחבירו ואמר לו על מנת שהמעשר הוא שלי ליתנו לכל מי שארצה. שהרי גם עכשיו יש לו בו טובת הנאה זו. רשב"ם.

18 ואפ' אם מכרה הלוקח לאחר שאינו יכול למכר את זכותו של לוי לאחר. רשב"ם.

19 כאן אינו כמו כהן המסייע בבית הגרנות מפני שאמר שמשירר את מקום המעשר והמעשר שלו לגמרי,

לא פירש כן, אינו מוריש את זכותו לבניו, שמפרשים את כוונתו לשייר לעצמו²⁰. ואם אמר לו שהמעשר הראשון יהיה שלו כל זמן שהשדה תהיה בידו, אם הקונה מכרה וחזר ולקחה, אין המוכר הראשון יכול לבקש שוב את המעשר ראשון שכבר הפסיד את זכותו. שואלת הגמרא, מדוע לפני שמכר לאחר המעשר ראשון הוא שלו, הרי אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם²¹, והתבואה עוד לא גדלה? עונה הגמרא, ששייר במכירה ומכר לו על דעת שישאר בידו קרקע בשיעור גדילת המעשר. וכמו שאמר לו אני מוכר לך שדה שלי לאריסות שתטול תשעה חלקים ואני אטול אחד.

א"ר ל"א המוכר בית ע"מ שדיוטא אמר ריש לקיש, מברייתא זאת למדנו שאדם העליונה שלי דיוטא העליונה שלו שמתנה במכירה מתכוון לשייר לעצמו. ממילא מי שמכר בית לחבירו ואמר לו על מנת שהגג שיש לו מעקה גבוה עשרה שלי²², דיוטא העליונה שלו²³. ולמה אמר ריש לקיש שהתנאי הועיל שהדיוטא העליונה תהיה שלו, הרי כל מי שמוכר את הבית לא מכר את הדיוטא העליונה? רב זביד אמר שאם המוכר רצה להוציא מהדיוטא העליונה זיוזים כנגד החצר של לוקח שמכר לו את הבית והחצר מוציא. שלכך הועיל תנאו, וכמו שאמר לו על מנת שהדיוטא העליונה תהיה שלי לגמרי לעשות בה כל חפצי אפילו להוציא ממנה זיוזים כמקודם שמכרתי לך את הבית והחצר²⁴. רב פפא אמר, התנאי אינו מועיל לשייר מקום, אלא שאם רצה לבנות עלייה על גבה²⁵, שאם תפול על גביו של הבית בונה²⁶. אולם מקשה הגמרא, שלרב זביד מובן מה שריש לקיש אמר זאת אלא שמכר לו את הכח שיוכל לעשר על חלקו. תוס'.

20 רשב"ם.

21 הגמרא לא תירצה כ"מ שאדם מקנה דבר שלא בא לעולם מפני שר"מ א' שאדם מקנה דבר שלא בא לעולם בפירות דקל דעבידי דאתו שהדקל בעולם והפירות גדלים מאליהם, אבל כאן מי יאמר שיחרש ויזרע ושתגדל התבואה. ולד"ה כשאין ניכרים כלל ולא יצאו חוץ לקרקע לא קנה. ור"י פירש שא"א להעמיד כר"מ שאפ' ר"מ מודה שכל דבר שאינו בעולם לא קנה כמו שא' בגיטין (דף יג:) וכאן שנינו ואם אמר לי ולבניי מת נותן לבני. ואין נראה לר"י שהרי אפשר לומר שאמר לבניו שהם בעולם. תוס'.

22 ותנאי זה אינו מועיל שבלאו הכי הוא של המוכר כמו ששנינו ולא את הגג כו' ולא היה צריך להתנות. והדיוטא העליונה היא שלו להוצאת זיוזים כנגד רשותו של לוקח. והוא הדין אם אמר לו חוץ מדיוטא העליונה ששייר מקום בחצר להוצאת זיוזים פי רב זביד כמו שא' בפרק מי שמת. רשב"ם.

23 שאם רוצה להוציא זיוזים מוציא, פי' הקונטרס להוציא זיוזים לחצר. וקשה לר"ת הרי לא מדובר כאן במכירת החצר אלא במכירת בית והמוכר בית לא מכר חצר. ומפרש ר"ת להוציא בה זיוזין אם הוא בונה בנין בחצר ורוצה להניח על גבי הדיוטא את הזיוזין מניח אע"פ שמכביד את הכותל. תוס'.

24 ודוקא הוא אבל בנו אין לו רשות להוציא זיוזים עד שיפרש לי ולבני כמו שאמר לעיל במעשר שבכל דבר שמדייקין מתור די לנו אי היתור הועיל לעצמו כמו שפירש ע"מ שמעשר ראשון שלי. וכן אומרים ע"מ שהדיוטא העליונה שלי אבל לבניו לא מועיל התנאי המיותר. רשב"ם.

25 לא על גבה ממש אלא שאם נפלה יחזור ויבנה אותה כלקמן, אבל אם לא אמר ע"מ לא יבנה אותה אע"ג ששנינו הבית והעלייה של שנים שנפלו ואמר בעה"ב לבעל העלייה לבנות כו'. ואומר רבינו יצחק שדוקא בעלייה שעדיפה ושובה יותר מדיוטא אבל דיוטא שאינה חשובה כ"כ לא יפה כחה כמו עלייה, ובקונט' חק בחנם לפרש בע"א. תוס'.

26 ולקמן מסיקים שאם נפלה יחזור ויבנה אותה לה שאם שתק המוכר ומכר את הבית סתם היתה הדיוטא העליונה שלו כל הימים שיתקיים אבל אם תפול לא יחזור ויבנה ע"ג בית של זה. שלדיוטא אחרת לא הבית לא השתעבד. עד שיאמר לו במפורש יתור לשון. וכך אמר ע"מ שהדיוטא העליונה שלי לעולמים ואף אם תפול אחזור ואבנה.

אומרת, לחדש שמשיר מקום להוצאת זיוים. אבל לפי רב פפא, מה חידש ריש לקיש, ברור שבתנאי שייר לעצמו בניית העלייה אם תיפול?²⁷ והגמרא נשארה בקושיה על רב פפא.

המוכר בית צריך לכתוב לו קני לך ומתהום ארעא ועד רום רקיעא
אמר רב דימי מנהרדעא, מי שמכר בית לחברו, ומכר לו גם את הבור ואת הדות, צריך לכתוב לו 'קני לך מתהום ארעא ועד רום רקיעא ורומא', לא הועיל אלא לקנות גוף הקרקע וכולל בור ודות.²⁸ שאם כתב לו רק 'עומקא ורומא', אבל לא לקנות בור ודות שאין תשמישם שווה לבית ואינו בכלל עומקו ורומו של בית. ומביאה הגמרא ראייה לדברי רב דימי ממה ששנינו לקמן במשנה, ולא את הבור ולא את הדות אף על פי שכתב לו עומקא ורומא.³⁰ משמע שלשון זה לא כולל את הבור והדות, אלא אם כתב 'מארעית תהומא עד רום רקיע'!

אם כתב עומק ורום קנה בור ודות ומחילות
דוחה הגמרא, שאין מהמשנה ראייה שיתכן לומר שכונת המשנה, למקרה שלא כתב לו 'עומקא ורומא', ולכן לא קנה בור ודות. אבל אם היה כותב לו היה קונה את הבור והדות. ומה ששנינו במשנה אף על פי שכתב לו, הכוונה שאף על פי שקנה את עומק ורום גם אם לא כתב לו עומקא ורומא שנכלל בכלל בית, אבל כדי לקנות בור ודות ומחילות, צריך לכתבו בפירוש כדי שיהיה יתור לשון לקנות בור ודות.³¹

הגמרא מביאה ראייה ממה ששנינו ברישא של המשנה, ולא את הגג בזמן שיש לו מעקה גבוה עשרה טפחים.³² ומשמע שכשלא כתב לו 'עומקא ורומא' לא קנה גג

ומה ששנינו הבית והעלייה של שנים שנפלו וכו' אם אמר בעל העלייה לבעה"ב לבנות כו' מדובר כשחלקו זה נטל בית וזה נטל עלייה, והתנו להשתעבד בית לעלייה כל הימים, ואפי' לא התנו מסתמא שחלקו ע"מ כן. ולרב זביד הועיל התנאה להוצאת זיוים ולא לחזור ולבנותה מפני שאדם מעלה בדעתו את הוצאת הזיוים שהרי צריך זאת מיד, אבל הוא לא מעלה בדעתו אם תפול שלא קורה אלא לעתים רחוקות. רשב"ם.

27 כמו ששנינו ומודה ר"ע בזמן שאמר לו חוץ מאלו שאין צריך ליקח לו דרך. ומשם נלמד שכל תנאי בלא צורך בא להוסיף דבר, ומהברייתא לא שמענו יותר מהמשנה. ולעיל אמרו אי א"ל אלין מצרנהא קני פלגא. והיה צריך לומר אמר ר"ל המוכר בית לחבירו ואמר לו ע"מ כו'. רשב"ם.

28 פי' בקונט' שעד רום רקיעא לא מועיל דבר שמשכתב לו עומקא ורומא קנה עד רום רקיעא ואפי' גג שיש לו מעקה גבוה י' טפחים. ולר"י נראה שגם על גג נאמר שאע"ג שכתב לו עומקא ורומא לא קנה את הגג שיש לו מעקה גבוה י"ט. והיה אפשר לומר ואהני עד רום רקיעא למיקני גג שיש לו מעקה גבוה י' טפחים, אלא שלא חש לנקוט אלא בבור ודות וה"ה גג והוא כ"ש. תוס'.

29 כמו גג שיש לו מעקה שהוא גבוה י', שאינו מכור מסתם עם הבית כמו ששנינו במשנה. וגם לקנות את כל האויר עד לרקיע שאם ירצה לבנות בונה, שסתם הלוקח לא היה קונה לכך, אלא הוא של המוכר להוצאת זיוים או לבנות באויר, וכגון שלא יכביד על בית הלוקח.

30 נאמר על בור ודות אבל לא על גג שיש לו מעקה גבוה י' שאו ודאי שאם כתב לו עומקא ורומא קנה כמו שמוכח לקמן. רשב"ם.

31 שהרי לא צריכים לגופו שסתמא קנה עומקא ורומא. רשב"ם.

32 רשב"ם פירש שהרישא מדברת בלא כתב לו עומקא ורומא שהרי לא שנינו בה אע"פ שכתב לו עומקא ורומא. ובחנם פירש כן שאפילו היה נאמר על הרישא הרי הסקנו לעיל למה שרצינו לומר שבסתמא קנה דה"ק אע"פ שלא כתב כמו שכתב דמי לקנות עומקא ורומא. תוס'.

שיש לו מעקה גבוה עשרה, ומכאן שבסתם לא קנה את הרום, והוא הדין שלא קנה את העומק כרב דימי³³. ודוחה הגמרא שבית כולל גם את הגג והתהום גם אם לא כתב 'עומקא ורומא', אלא שבגג שיש לו מעקה גבוה עשרה טפחים נחשב בית בפני עצמו ולא בטל לגבי בית.

ז"א המו' ע"מ שדיוטא העליונה שלי דיוטא
העליונה שלו ור"פ א' שאם רצה לבנות עליה ע"ג
אמר רבינא לרב אשי, יש ראייה שלא
כרב דימי ממה שריש לקיש אמר זאת
אומרת המוכר בית לחבירו ואמר לו על מנת שדיוטא העליונה שלי דיוטא העליונה
שלו. ואמרו מהי ההלכה שאמר?, רב זביד אמר שאם רצה להוציא בה זיזים מוציא,
רב פפא אמר שאם רצה לבנות עלייה על גבה בונה. ואם נאמר שהלוקח קנה
מסתמא עומקא ורומא, מובן שהמוכר צריך להתנות שישאר לו זכות לבנות על גג
הבית. אבל אם נאמר שמסתמא הלוקח לא קני את הרום אלא הוא של מוכר, למה
המוכר צריך להתנות ולומר על מנת³⁴? דוחה הגמרא, שהתנאי על מנת שהדיוטא
העליונה שלי הועיל למוכר שאם נפלה הוא יחזור ויבנה אותה³⁵. הלוקח לא קנה
מסתמא את הרום. ורב פפא לא מדבר בבנין שעל גבי דיוטא אלא בדיוטא עצמה,
והמוכר צריך את התנאי כדי שאם הדיוטא עצמה תפול הוא יחזור ויבנה אותה³⁶.

33 אבל גג שאין לו מעקה גבוה י' קנה מסתמא להשתמש על הגג שאין זה בכלל רום אלא בכלל גוף הבית ממש כעליית הבית. רשב"ם.

34 והגמרא חשבה שהמקשה סובר כפירוש זה בדברי רב פפא. רשב"ם.

35 כך הגרסא בר"ח.

36 כן נראה שיטת שמועה זאת בעיני ויש שיטות אחרות ואין בהן ממש. רשב"ם.

